

Türk Edebiyatı'nda Resimli Bir Deneme: Firarperest

Ayşe DELİ

Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir

*Sorumlu Yazar
aysee.deli@hotmail.com

ÖZET

Dünya edebiyatında deneme türünün ilk örnekleri eski Yunan ve Latin kaynaklarında görülür. Modern anlamdaki denemenin kurucusu ise Montaigne'dir. Deneme türü, Türk Edebiyatı'nda Tanzimat sonrasında görülür. Ahmet Haşim, bu türün öncülerindedir.

Türk edebiyatında resim, Divan Edebiyatı'ndan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Divan Edebiyatı'nda şiirin mana ve imaj bütünlüğü yerine beyit bütünlüğüne önem vermesi, aşırıya kaçan soyut hayaller sistemini kullanması; şiirlerin resmedilmesini zorlaştırmıştır. Modern anlamda resim altı şiirleri edebiyatımıza Tanzimat devresinde girmiştir. Çoğunlukla Tanzimat'ın son nesil şairlerinde görülmektedir. Daha sonra Servet-i Fünûn şairlerinde, tabiatı tablo halinde yansıtan ve resmi andıran şiirler karşımıza çıkar. Fotoğrafın icadıyla fotoğraf altı şiirler yazılmaya başlanmıştır.

Türk edebiyatındaki romanlarda, romanların konusuyla ilgili resimler konulması Tanzimat sonrası özellikle Servet-i Fünûn döneminde ortaya çıkmıştır. Bu dönem romanlarının birçoğu tefrikalar halinde gazetede yayınlanırken resimlendirilmiştir. Bu resimler, tefrikaların kitaplaştırılması sırasında da eserin içinde yer almıştır. Cumhuriyet sonrası yazılan romanlarda da resimlerden yararlanılmıştır. Fakat 1980'li yıllardan sonra basımı yok denecek kadar azalmıştır. Resmin yerini fotoğraf almaya başlayınca; gazete ve dergilerde "foto-roman" adıyla tefrikalar yayınlanmaya başlanmıştır. Hatta müstakil kitaplar olarak basımı yapılmıştır. Foto-romanların yanı sıra daha basitleştirilmiş bir teknikle çizgi-romanlar ortaya çıkmıştır.

Elif Şafak, deneme türündeki eseri Firarperest ile daha önce görülmemiş bir farklılıkla karşımıza çıkar. Yazar, bu eseriyle Türk Edebiyatı'ndaki ilk resimli deneme örneğini vermiştir. Daha önceleri resmin, şiir ve romanda kullanılması tekniği deneme türüne uygulanmıştır. Kitaptaki çizimler, konularla bağlantılı olarak aralara serpiştirilmiştir. Çizimleri M.Kutlukhan Perker tarafından yapılmıştır. Ayrıca kitabın dış karton kapağına kendi fotoğrafını koyması da bir yenilik arz eder.

Anahtar Kelimeler: Elif Şafak, Firarperest, deneme, resim altı şiir, resimli roman.

ABSTRACT

The first examples of essay are seen in old Greek and Latin sources. Montaigne is the founder of modern essay. This genre began to appear after Tanzimat in Turkish literature. Ahmet Haşim is one of the pioneers of this genre.

Picture in Turkish literature has been used since divan literature gives importance to integrity of sense and image instead of couplet harmony. Also, it uses abstract imagination in literature. So, it makes difficult to illustrate. In modern aspect, poems which are found under the picture began to appear in Tanzimat period. Mostly, this is seen in poets who live in the lost period of Tanzimat. Later, we come across the poems which reflect nature as a picture and poem resembles picture in Servet-i Fünûn literature. After the invention of photograph, it began to be written poems which are founded under the photograph. The pictures which reflect the theme of novel appeared after Tanzimat especially in Servet-i Fünûn period in Turkish literature. Many of the novels in this period were illustrated while they were published as serial. These pictures took place in the work while they were made book. The novels which were written after Cumhuriyet made use of pictures. However after 1980's the publish ment of these novels decreased. Photographs substituted pictures. Serials began to be published in newspapers and periodicals named as an only book. In addition to foto novel, comics appeared with a simple technique.

Elif Şafak is seen in Turkish literature with an essay colled as Firarperest which is different from other essays. Author gave example on the first illustrated essay in Turkish literature. In advance, the technique of using picture in poems and novels was applied on asseys. The drawing in book were put as it is conncted to subject. The drawings were illustrated by M. Kutlukhan Perker. Also, putting own photograph on the cover is accepted as an innovation.

Key Words: Elif Safak, Firarperest, essay, poem under the illustrated, illustrated novel.

Bir yazarın seçtiği herhangi bir konuda kesin yargılara varmadan, düşüncelerini kendi kendine konuşuyormuşçasına ele aldığı yazılara deneme denir. Deneme türünün ilk örneklerine eski Yunan ve Latin kaynaklarında rastlanır. Modern anlamda deneme 16.yüzyıl sonlarında Montaigne ile kendini bulur. Montaigne, kişisel düşünce ve deneyimlerini aktarmayı amaçladığını belirtmek için yazdıklarına “deneme” adını vermiştir.

Deneme, Türk edebiyatına Batı etkisiyle Tanzimat sonrası girmiştir. Fakat günümüz anlamıyla denemelerin yazılması 20. yüzyılın başlarını bulur. Edebiyatımızın bu alanda en önemli ismi “Ahmet Haşım”dır.

Divan edebiyatı ile kültür tarihimizde resim-metin birlikteliği görülmeye başlamıştır. Divan edebiyatında gerek şiirin mana ve imaj bütünlüğü; gerekse aşırıya kaçan soyut hayaller sistemini kullanması, şiirlerin resmedilmesini zorlaştırmıştır. Bu sebepten dolayı gazel ya da kasidenin bütünü yerine beyit içerisinde tasvir edilebilir nesnelere seçilerek resmedilmiştir. Tasvir edilmesi daha kolay olan mesneviler de yoğun ilgi görmüştür. Ayrıca resim formunda yazılan yazılar edebiyatımızda farklı bir tür oluşturur.

Şiirin insanın duygu dünyasını yansıtmadaki etkinliğinden dolayı bir şiir-resim işbirliği doğmuştur. Modern anlamda resimli şiirler edebiyatımıza Tanzimat döneminde giriş yapmıştır. Resim altı şiir de denilen bu tür daha çok ara nesil şairlerinde görülmektedir. Resim altı şiir daha sonra Servet-i Fünûn şairlerinde tabiatı tablo halinde yansıtan ve resmi andıran şiir olarak karşımıza çıkar. Resme yazılan şiir, şiire yapılan resim şeklinde etkileşim sürmüştür. Fotoğrafın icadı ile resim yerini fotoğrafa bırakır. Resim altı şiirin yerini ise fotoğraf altı şiir alır.¹

Türk edebiyatında romanlar içerisine, romanların konusuyla ilgili resimler konulmaya başlanması Tanzimat dönemine denk gelir. Servet-i Fünûn devresi romanları da büyük bir bölümü tefrikalar halinde gazetede yayınlanırken resimlendirilmiş, bu resimler tefrikaların kitaplaştırılması sırasında da eser içerisinde yer almıştır.

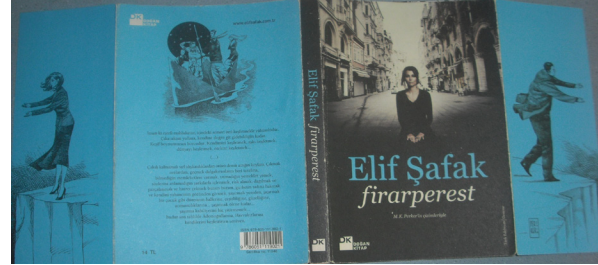
1880’li ve 90’lı yıllarda basılan yayınlarda resmin olması bir kalite ve saygınlık ölçüsüyüdü. Özellikle roman resimleri okuyucunun hayal dünyasına kanatlanışını kolaylaştırıp, yönlendirmekteydi. Cumhuriyet sonrası yıllarda da romanlar içerisinde yer almayı sürdürmüştür. Resmin yerini fotoğraf almaya başlayınca roman resimleri de yerini foto-romana bıraktı. Foto-romanlar sadece gazetelerde yer almakla kalmadılar. Kitap halinde de müstakil basımı yapıldı. Foto-romanların yanında daha basit bir teknikle hazırlanan çizgi romanlar ortaya çıktı. Çizgi romanların sayısı günümüzde yok denecek kadar azalmıştır. Foto-romanlar ise gazete ve dergilerden iyice çekilmiştir. Dergi ve gazetelerde kendilerine ayrılmış küçük bölümlerde varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.²

Firarperest

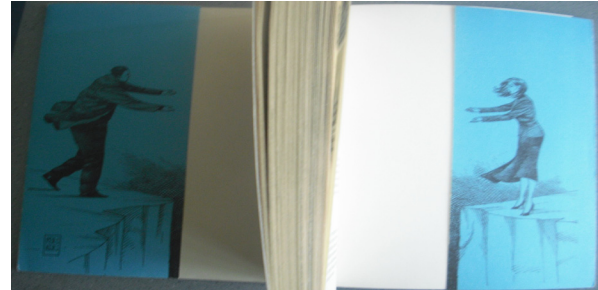
Firarperest, Elif Şafak’ın ilk deneme kitabıdır. Kitap içerisinde toplamda 64 deneme yazısı bulunmaktadır. Deneme yazılarının arasında yazılarla alakalı olarak 36 çizim yerleştirilmiştir. Denemelerden bazıları yazarın daha önce yayınlanmış olan köşe yazılarından derlenmiştir.

Eser oluşturulurken, yazılara eşlik eden resimler de Firarperest’e dâhil olmuştur. Zaten kitabı diğer

benzerlerinden ve yazarın diğer eserlerinden farklı kılan bu çizimlerdir. Deneme yazılarının arasına konulan resimler kitabı edebiyatımızın bilinen ilk resimli deneme örneği yapar. Kitapta yer alan tüm çizimler M. Kutlukhan Perker’e aittir.

Firarperest’in kapağı iki parçadan oluşur. Kitabın dış kapağında yazarı İstiklal Caddesi’ne ait bir fotoğrafın ortasında görürüz. Kitap kapağına kendi fotoğrafını koyması edebiyatımıza alışılmamış dışında bir yenilik arz eder. Dış kapağın hemen altındaki iç ön ve arka kapakta, aynı cadde ikiye bölünmüş olarak yarıları ön kapakta diğer yarıları ise arka kapakta yer alır. Dış ön kapakta cadde ortasında yer alan yazar ise iç kapakta görülmez. Öyleyse yazar eserin içerisinde. Dış arka kapakta ise eser içerisindeki “Dünyayı Görmeli” adlı yazının çizimi bulunur. Ayrıca dış kapağın yan kenarında “Gelseydi Keşke” adlı yazının çizimi ikiye bölünmüş bir şekilde yer alır. İki sevgilinin arasına ise kitapta yer alan problemler girer.

Elif Şafak eserlerinde anlaşılır bir dil kullanmasına rağmen eski Türkçe kelimeleri çok sever ve sıklıkla yer verir. Eserlerinde şiirsel bir anlatım benimseyen yazar bunun neticesinde devrik cümleleri çokça kullanır. Yazar eserlerinde sıklıkla; Zıtlık, aşk, arada kalmışlık, köksüzlük, yazarın iç dünyası, kadın dünyası, hüznün yalnızlık, melankoli, huzursuzluk ve aidiyetsizlik gibi temalar üzerinde durur. Firarperest’te de bu temaları sıklıkla kullanır. Firarperest’te işlediği bazı temalar ise şöyledir: aşk, kadın ve kadın sorunları, bir yere bağlı kalamamak, zıtlıklar, arada kalma, yazar ve iç dünyası, yalnızlık-hüznün-melankoli, özgürlük, kadın ve erkek ilişkileri, huzur ortamı ve hoşgörü. Yazarın genel olarak edebi kişiliği, dil ve üslup özellikleri, üstünde durduğu temalar itibarıyla Firarperest bir Elif Şafak klasiğidir.

Firarperest adı, kitap içerisindeki denemelerin genel ruhunu yansıtır. Eserde yazarın sıklıkla işlediği, tanıdık bildik konulara farklı açılardan yaklaşılar. Sürekli firar eden, kaçıp firar etmenin peşinde olan ve bu kaçış sırasında hissiyatı elden bırakmayan yazılar sıradanlığın kalıplarını kırmayı hedefler. Yazar “Yazdığımız her hikâyede. Kurduğumuz her hayalde basmakalıp bir aşkın dışına çıkarız. Tekdüzelğin içinde yeraltı tünelleri açarız sabırla. Oralardan kaçır ruhumuz. Özgür kılar kendini. Kalıplara sığmayanlara,

¹ (Özgül 1997: 11-35).

² (Andı 1999: 85-90).

Firarperest olanlara”³ diyerek kitabını tanıtır. Bizde kitapta yer alan resimli denemelerden yararlanarak kitabı tanıtmaya çalışacağız.

Anarşist Aşklar

Herhangi bir evli çift üzerinden her ilişkide var olan “başını alıp gitme” düşüncesini değerlendirmiştir. Yıllar süren evliliklerinde, geçip giden zamanda yaşanmayan her şeye rağmen bırakıp gidememek başarılı evliliklerin temelini oluşturuyor. İlgili resimde, bir erkek ve bir kadın yer alıyor. Birbirlerine son derece zıt görünüyorlar: biri siyahken biri beyaz. Buna rağmen bir zincir gibi iç içe geçmiş olduklarından kopamamaktadırlar.

Dünyayı Görmeli

Yazar önce çocukluğunda önemli bir yer tutan kadınlar dünyasından bahseder. Mahallelerinden nadiren çıkan bu kadınlar, sınırlı ve çerçevelenmiş hayatlarında sürekli iç çekerek “dünyayı görmeli” derler. Dünyayı görmek onlar için Avrupa görmektir. Bilmek, öğrenmek, anlamak değil sadece görmek gerektiğini düşünürler.

İlgili çizimde ise mehtapta, kâğıt bir gemiyle dünyayı görme yolculuğuna çıkan bir grup insan yer alır. Farklı insanların aynı şeyi düşündüğünü belirtmek için hepsini bir gemi içinde çizimler. Dünyayı görme mevhumunun bir temenniden ibaret olduğunu belirtmek için kâğıttan bir gemi tasvir edilmiştir. Dünyayı, uzakları görmek için ise ufka bakarlar.

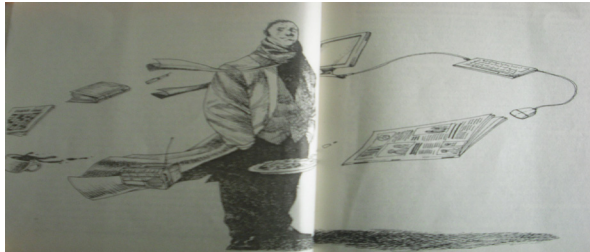
Miskinliğe Övgü

Yaşamın hırpalayan, yıpratıcı kaygılarından, kavgalardan-çekişmelerden uzak yaşamak isteyen insanlardan bahseder ve onları “şehir bezginleri” olarak tanımlar. Şehir bezginleri, onlar-biz ayrımı içerisinde, ötekileşmenin had safhada olduğu şu dönemlerde tüm bu ayrımcılıklardan adeta kaçarlar. Kutuplaşmayı reddeder, tüm insanları bir tutarlar.

Çizim yazı içerisinde verilen, bir sahil kasabasında balık tutma hayali doğrultusunda yapılmıştır. Çizimdeki adam tüm bu ideolojik çatışmalardan ve ötekileştirmelerden kaçıp, bir an için miskinlik ederek balık tutmaktadır.

Yalnızlık Efendi

Yalnızlık, bir insan gibi düşünülmüştür. Yazar yalnızlığı, “Yalnızlık Efendi” diye adlandırmış, uzun boylu; titiz, temiz ve bakımlı biri olarak tarif etmiştir. Yalnızlığın, ıssızlık ya da kimsesizlikle karıştırılmamasını ister. Yazar, daha sonra kendi yalnızlık hallerini; tüm işleri bırakıp, içine kapanıp, görünmez olmayı istediği zamanları anlatır. Yazarın yalnızlık için sıraladığı fiziksel özellikler çizimde yer almıştır. Ayrıca yazar, kuşatılmışlığı “Yalnızlık Efendi” etrafında dönen nesnelere betimlenmiştir.

Uzaktan Sevmek

Bir erkeğin ve bir kadının ağzından uzaktan sevmenin nasıl bir duygu olduğu anlatılır. Aşkı billur bir kadeh gibi yüreğinde saklamanın, bir karşılık beklemeden her şeyiyle olduğu gibi sevmenin; yıpranmadan ve hırpalamadan yaşanan aşkın tadı anlatılır.

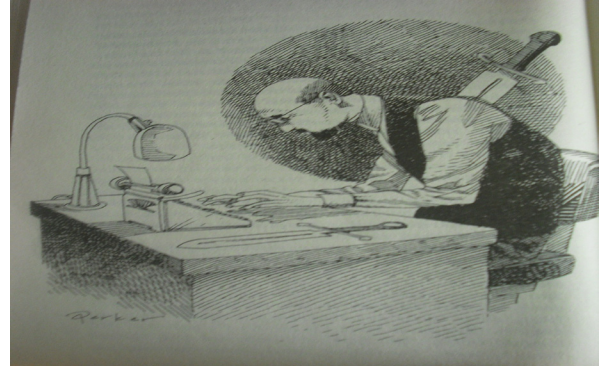
Çizimde, uzaktan sevmeye mizahi bir şekilde ele alınır. Tek kişilik bir yemek masası başında, önünde dürbün olan bir adam çizilmiştir. Adam, önündeki dürbünle karşı evdeki kadına bakıp ona doğru kadeh kaldırmaktadır. Çizim ve yazı adeta birbirini tanımlamaktadır.

Yazarları Sevmeyen Yazarlar

Yazarlar dünyasındaki kıskançlıkların konu edildiği bir deneme yazısıdır. Yazarların birbirlerinin başarısı karşısındaki çekememezlikleri, kıskançlıkları Türk ve dünya edebiyatından örneklerle anlatılır. Özellikle büyük yazarların birbirleriyle olan çekişmeleri, kavgaları ve birbirlerine karşı sert tutumları örnek olarak verilmiştir.

Yazıyla ilgili çizimde masa başında daktilosuyla yazı yazan klasik yazar tipi verilmiştir. Sirtında ve daktilosunun yanı başında birer bıçak görülmektedir. Yazarların birbirleriyle giriştikleri savaşta oldukça sert oldukları anlaşılır. Bütün bir yazıyı özetleyen bir çizimdir.

Gül Bahçesi Evlilik

Evlilik, eşlerin birbirlerini karşılıklı idare etmeleri üzerine kurulu olduğu bir kurumdur. Yazar evliliği “gül bahçesi bir labirente” benzetir. Uzaktan bakıldığında güllük gülistanlık olan evliliklerin sürdürülmesinin ne derece zor olduğu, nasıl bir denge ve hassasiyet gerektirdiğini anlatır.

Çizimde, yazı içerisinde verilen çiftlerin birbirini idaresi konu olarak seçilmiştir. Evliliklerin çoğunda bir taraf bütün bir ilişkiyi sırtlanır. Çizimde de bu durum vurgulanmaya çalışılmıştır. Muhtemelen evli olmayan ve el ele tutuşmuş olan çiftin ise bu durum karşısında şaşkınlıklarını gizleyemedikleri görülmektedir.

³ www.elifsafak.com.tr

Bir Genç Kızın İntiharı

17 yaşındaki bir genç kızın intiharı ve internet sitesine bıraktığı mesaj üzerinden yola çıkılmıştır. Gençlerin geçirdiği hassas dönemin getirdiği duygularla oluşan karamsarlık üzerinde durulur. Genç nüfusun çok fazla olduğu ülkemizde gençlere yönelik çalışmaların artırılması istenir.

Gençlik döneminin karamsarlığının bütün kararlılığıyla kızın üzerine adeta yağması temsili olarak verilmiştir. Normalde şemsiye yağmurdan korunmayı sağlarken, ergenlik döneminde bir kalkan olarak kullanılan kötümserliğin, genç kızın üzerine yağmur gibi yağması çizimle belirtilmiştir.

Bir Hayaleti Kıskanmak

Yazar bu yazısında eşinin çok sevdiği bir sanatçıya karşı duyduğu kıskançlıktan bahseder. Siyahî sanatçı Nina Simone, 1960'lı yılların güçlü ve başarılı bir sesidir. İşindeki başarısı ve cesur yüreğine karşılık oldukça sorunlu bir kişiliğe sahip olan sanatçıyı her şeye rağmen "kıskanılabilecek biri" olarak görür. Çizimde ise Nina Simone'un resmi yer alır.

Zamanla Yarışan Kadınlar

Yazar, kadınların kısıtlı zamanlar içerisinde sıkışıp kalmışlığına değinir. Kadınların yaşam içinde sorumluluklarının ve rollerinin fazlalığı nedeniyle bir bölünmüşlük yaşarlar. Bundan dolayı günleri koşturmaya geçiyor. Bu açıdan kadınları erkeklerle kıyaslayan yazar, kadınların bir gününün erkeklerin üç gününe eş olabileceğini söyler. Sebebi ise kadınların işlerinin çok fazla olması ve tüm bu işleri büyük bir incelelikle yürütmeleridir.

Çizimde saat şeklinde düşünülmüş bir kelepçe bulunuyor. Bu açıdan yazı ile uyum içerisinde fakat kadınların zamana bölünmüşlüğünden bahsedilirken çizimde erkek eli görülüyor. Yazarın daha önce gazetede yayınlanmış bir yazısında kullanılan çizim, yazıyı tamamlamaktan ve yazıyla örtüşmek yerine yazıya sonradan eklenen bir yama olarak kalmıştır.

Kadife Dostluklar, Dikenli Aşklar

Yazar öncelikle dostun ve dostluğun kendince tanımını yapar. Ardından ünlü yazar Pavase'nin hikâyesini anlatır. Kadınlar ve aşk konusunda toy ve kırılmalı olan fakat kırıldıkça, mutsuz oldukça kadınların peşinden daha çok koşan biridir. Her yaralanışında, her kırılışında ise onu dostları tutup kaldırır.

Çizimde görüldüğü üzere iki dost tasvir edilir. Alta yürüyen adamın üstündeki arkadaşının düşmemesi, dengesini koruyabilmesi için gayret sarf ettiğini görebiliriz. Yazıyla oldukça uyum içerisinde bir çizimdir.

Gerilim Hikâyelerinin Sakin Ustaları

Dünya üzerinde refah seviyesi en yüksek ülkeler arasında İskandinav ülkeleri hep ilk sıralarda yer alır. Buna rağmen en çok cinayet romanının yazıldığı bir yer olması yazarı şaşırtır ve sebepleri üzerine çeşitli fikirler öne sürer. Bu yazarların bir ay için İstanbul'a gelip yaşamaları halinde ne tür kitaplar yazacaklarını merak eder.

Çizimdeki yazar oldukça rahat görünen koltuğunda oturarak eserini yazmaktadır. M. Kutlukhan Perker, denemedeki cinayet romanı fikrini çizime taşımak için daktilodan kâğıt yerine cinayet mahallinde maktulun yattığı yerin çizimi bulunmaktadır.

40 Metrekare Dünya

Almanya'da iki çocuğunu da yanına alarak intihar eden gurbetçi bir annenin acı haberi üzerine yazılmıştır. Yazar, bu konu etrafındaki sorunlardan bahseder. Gurbette yaşamının, anne olmanın ve gurbette anne olmanın zor bir durum olduğunu ifade eder. Yeni anne olan bir kadının hassasiyetini ve bunalımını anlamaya çalışarak, onlara yardımcı olma çabısında bulunur.

Yazarın üstünde durduğu, annenin varlığını tanıma ve anlama fikri çizimde ele alınmıştır. Anneliğin görünüşten ibaret olmadığını ve anlamının tam olarak anlaşılması gerektiği vurgulanır.

Gelseydi Keşke

Toplumumuzda görülen Alevi-Sünni ayrımı bir hikâye üzerinden anlatılır. Kadın Alevi, erkek Sünni'dir. Bu durumdan dolayı aileler evlenmelerine karşı çıkarlar. Erkeğin babası, oğlunun evlenme kararından dolayı evlatlıktan reddeder. Çift evlenip İstanbul'dan ayrılır. Bir kız çocukları olur. Ona hoşgörüle birlikte Aleviliği ve Sünniliği anlatılır. Adamın babası ölüm döşeğine yatınca kızını da alıp babasının yanına gider. Baba son söz olarak gelini için "gelseydi keşke" der.

Aralarındaki bir uçurumla ayrılan ve birbirine doğru uzanan iki âşık var. Çizim, asıl anlamını dış kapağın iki kanadında yer almakta buluyor. Ön kapağın kenarında adam, arka kapağın kenarında ise kadın yer alıyor. Aralarına ise kitap giriyor. Kitapta toplumsal sorunlar, kişisel sıkıntılar, kutuplaşma, ötekileştirme, ayrımcılık gibi konular yer alıyor. Demek ki çiftin arasına toplum ve toplumun olumsuz tutumları ve önyargıları giriyor. Bu açıda çizimleri kapak kenarına koyarak yazar mühim bir mesaj veriyor.

Rahattan Rahatsız Olanlar

Yazar bu yazısında Kopenhag ve İstanbul'u yaşama temposu ekseninde karşılaştırır. Kopenhag'ın sakin ve uyumlu ortamının karşısına ritmi ve yoğunluğuyla İstanbul'u koyar.

Çizimde ise Doğu Avrupalıların bir yetişkin gibi Türkiye'yi değerlendirmek yerine çocukça bir tavır takınarak, önyargılarla yaklaşımları eleştirilir.

Melankolik Sabahlar

Yazarda kronik bir şekil almış olan melankolik hallerini anlatır. Yazarın daha önce de yaptığı gibi ruh haline eşlik eden duyguya bir kişilik atfeder. Melankoliyi bize siyah saçlı, döpiyesli, şık ve ince bir kadın olarak tanıtır. Bir bayram sabahı çıkagelen "Melankoli Hanım"la sohbet etmektedir. Hüznün insana yakıştığını ve bunun sanatsal verimlilikte kullanılması gerektiği gibi düşüncelerini onun ağzından söyletir.

Çizimde ise yazarın tarifinden yola çıkarak M.K. Perker'in kafasında şekillenmiş olan Melankoli Hanım yer alır. Şapkasının üstündeki karga bu hissi pekiştirir.

Kadınları Sevmeyen Kadınlar

Kadınlar dünyasında çocukluktan hatta masallardan gelen bir rekabet söz konusudur. Bunun en büyük nedeni ise üzerinde sıklıkla durduğu kız kardeşlik bilincinin eksikliği ve bundan kaynaklı kadın dayanışmasının olmayışıdır. Halide Edip'in hemsini yazarları görmezden gelmesinden ve "ideal kadın" "öteki kadın" ikileminden bahseder.

Çizimde dünyaya kendi penceresinden bakan, ben ve ötekilerden oluşan bir düzen anlatılır. Resimde görülen balıklar, kadının kendi fanusunda bir merkezîyet kurduğunu betimler. Ayrıca şehrin ortasında yaşayan bu kadının kendi fikirlerinin ve bakış açısının sınırları içinde kaldığını gösterir.

İnsanın İşi Öğrenmektir

Tasavvuf alanında eser tavsiyesi isteyen okurlarına cevaben yazılmıştır. Bu konuda bir uzmanlığı olmadığı gibi herkesin kendine göre okuma listeleri oluşturması gerektiğine ve bilginin kişisel bir çabayla elde edilebileceğine inanır. Daha sonra sevdiği ve etkilendiği bir sufi olan İdris Şah'tan bahseder. İdris Şah'ın "Sufi'nin Yolu" isimli Türkçeye tercüme edilmiş eserindeki bir cümle yazının da başlığını oluşturuyor: "İnsanın işi öğrenmektir". Yazar "Arayan herkes kendi müşidini bulur" fikri üzerinde durur. Okura ise farklı kaynaklardan yararlanarak çok okumalarını tavsiye eder. Böylece bakış açıları değişip genişleyecektir.

Yazıyla ilişkilendirilen çizimde bir erkek ve ayın halleri yer alıyor. İlgili bakan adamın bakış açısı değiştikçe, farklı noktalardan baktıkça ayı farklı şekillerde görüp, tanır. Bu da yazarın "İdris Şah okumak ve daha nice nice kıymetli kalemleri okumak hayata bakışımızı değiştirecek" (Şafak 2010: 123) düşüncesinin betimlemesidir.

Annesinin Oğlu

Kaç yaşına gelirse gelsin hep "annesinin oğlu" olarak kalanları anlatan bir yazıdır. Kendini gerçekleştiremeyen mutsuz annelerin oğullarının hayatında kurdukları hâkimiyet konu edilmiştir. Oscar Wilde, Marcel Proust gibi ünlü yazarların anneleriyle ilişkileri konuya örnek olarak verilmiştir. Annesine son derece bağlı birçok erkeğin olduğunu ve en büyük zorluğu bir ana kuzusunu seven kadınların yaşadığını söyler.

Fikir, çizimde belirgin bir şekilde verilmiştir. Bütün hayatını annesinin dizi dibinde geçirmiş erkek âşık olsa bile o, annesinin dizi dibindeki oğludur. Kız arkadaşıyla görüşmesinde kız sandalye de otururken erkek annesinin dizinde oturmaktadır.

Bencil Bir Adam Sevmek

Mum dibini aydınlatmaz misali hayranlıkla dinlediğimiz, fikirleriyle herkesi aydınlatan kültürlü, deha derecesindeki insanların bu lütuflarına bir tek en yakınları mazhar olamaz. Yazar, örnek olarak Jean Jacques Rousseau'nun sevgilisi Thérèse ile olan ilişkisini verir. Bilgili bir adam ve cahil bir kadın. İlişkilerindeki çelişkiyi babalığında da göstermiş olan yazar, ne iyi bir baba ne de iyi bir eş olabilmıştır. Buna rağmen filozof çocuk yetiştirme ile ilgili kitaplar yazmıştır. Yazar, filozofu her zaman yazdıkları ve yaptıkları arasında uçurumlar olan çelişkilerle dolu bir insan olarak anlatmıştır.

Çizimde, bahsedilen iki farklı Jean Jacques Rousseau arsındaki uçurumda kalmış Thérèse tasvir edilir. Rousseau'nun çelişki dolu hayatı ve kişiliğinin anlatıldığı yazı doğrultusunda şekillenmiş bir çizimdir. Çizimin bir yanının daha koyu olması da bu çelişkinin vurgusunu artırır.

Kadınlar ve Futbol

Hiçbir zaman bir futbol takımı tutmadığını ama taraftar ruhuna her zaman hayran olduğunu belirten yazar bir taraftar grubundan yükselen "Fatmagül'ün suçu yok, biz onu Bihter sandık!" sözlerinin birçok kadının onurunu kırarak türden bir

cümle olduğunu söyler. Bir kadının Fatmagül ya da Bihter olması, kadının ahlaksız olduğu kanısı, giyim kuşamı, hangi saatte dolaştığı gibi sebepler tecavüzün gerekçesi sayılamaz, diyen yazar bunları söyledikten sonra oğullarımıza, en yakınlarından başlayarak tüm kadınlara eşit ve saygılı davranmayı öğretmemiz gerektiğini söyler. Tribünlerde saygılı ve centilmen taraftarlar görmeyi ister.

Kitaptaki tek, renkli resim konuyla ilgili olandır. Kadın, yazıda anlatılan olumsuz taraftara kırmızı kart gösterir. Taşdığı kuru kafa baskılı bayrakla da sakıncalı bir taraftar olduğu anlaşılan adama gösterilen kırmızı kart, öyle düşünen ve davranan tüm herkese gösterilmiştir.

Mütereddit Olmanın Dayanılmaz Hafifliği

Okura ne tipte bir insan olduklarını bulmaları için birçok insan tipi ve hallerini sayarak nasıl biri olduğumuzu bulmamızı ister. Mütereddit kelimesinin ve tereddütlü olmanın özelliklerinden bahseder. Mütereddit insanları kibirden uzak, hoşgörülü ve dervişane bir tip olarak tanımlar.

Çizimde büyükçe bir ampulün altında, kasketli, atkılı, paltolu bir adam elinde fenerle görülür. Adam elindeki fenerle yani kendi benliği ile bir arayış içindedir. Ayrıca bu sahne bize gündüz vakti elinde fener, erdemli insan arayan Diyojen'i hatırlatır.

Ben-Merkezci Aşk ve Sen-Merkezci Aşk

Yazar, iki kız kardeşin hayatından alınmış ufak bir kesit sunar. İkisi de bakımlı, evli ve çocukludur. İşlerine önem verirler. Araları da son derece iyidir. Ama aralarında masum bir rekabet söz konusudur. Birbirlerine birçok yönden benzemektedirler. Yazar daha sonra ayrıştıkları tek noktanın yaşam modelleri olduğunu belirtir. Biri ben-merkezci, hep kendi istek ve ihtiyaçlarını önceliyor. Diğer sen-merkezci olanı ise hayatını ailesine adıyor. Yazar, ikisinin de bu durumu bildiğini ve birbirlerini böyle sevdiklerini anlatır.

Çizimde de farklı yönlerle doğru koşan iki kız kardeş tasvir edilir. Zıt karakterleri zıt yönlerle dönük olmaları ile vurgulanır.

Kendine Rağmen Sanat

Bedenlerini hırpalamayı kendilerine vazife edinmiş sanatçılar için yazılmıştır. Beyniyle deneyler yapan Jean Paul Sartre'ı, Camus'u, Balzac'ı kendi tabiriyle "Kendine Rağmen Sanat Kulübü" üyeleri olarak görür. Yazar, kendi eserlerini yazarken de onlar gibi bedenini hor gördüğünü ama artık bir anne olarak bunları yapmadığını anlatır. Bedenine hoyrat bakan sanatçıları her şeye rağmen sevdiğini söyler.

Bedenini hırpalayıp, sağlığını hiçe sayan sanatçıları temsilen ay üzerinde sigara içen bir adam çizilmiştir. Aşk-alkol-sigara üçlemesi ile eserler üreten kahvesiz gün geçirmeyen tüm sanatçılara ithaf edilmiştir.

Biraz Sadi, Biraz Sontag

Yazar yazısında kolay elde edilen şeylerin değerinin uzun sürmeyeceğini Sadi'nin "Bostan" adlı eserinde "The Secret"tan yüzyıllar önce söylemiş olduğunu ifade eder. Bir işin sonucunda iyi bir ürün çıkarmak için emek harcanmasının gerektiğini ve bir miktarda huzursuzluğa ihtiyaç duyulduğunu söyleyen yazar bu konuda Proust'un ve Sontag'ın fikirlerini örnek olarak verir. Üretkenliğin formülünü Doğu-Batı senteziyle oluşturmayı amaçlar.

Çizimde köpük köpük hayallerini ve fikirlerini ortaya çıkaran kadın muhtemelen Elif Şafak'tır. Ürettiği eserleri temsil eden baloncuklarda bahsettiği sentezi görmek mümkündür.

"Bilmiyorum" Diyebilmek

Ankara'da bir sokak adresi sorduğu adamın bilmediği halde herhangi bir tarafı işaret ettiği anlatan yazar, bilmediğimiz gerçeğini söylemekte neden bu denli zorlandığımız sorusunu sorar. Yarım yamalak öğrenmemizi, ön yargılarımızı, çokbilmişliğimizi, sabit fikirli olmamızı eleştirir. Birçok hakikat ehlinin kendini cahil, ümmi diye tanıtmalarının nedeninin, bilginin cehaletine kapılamamak için olduğunu söyler.

Farklı insanları temsil eden bir çizim yapılmıştır. Bilemediğini söyleyemeyen, bilginin cehaletine kapılan insanlar örneklendirilir.

Özgürlük Sokaktan Gelir

Paris Seine Nehri kıyısında yaptığı gözlemler sonucunda İstanbul'daki kadınların da, burada olduğu gibi sokaklarda özgürce dolaşabilmesini ister. Ülkemizdeki insanların sokak fobisi olduğunu, sokaklarda çocuklarımızın oynayamadığı, kadınlarımızın rahatça yürüyemediğinden yakınan yazar sanatın ise ilhamını sokaklardan aldığını belirtir ve kültürümüzü asıl sokakların yansıttığını söyler.

Çizer bu deneme için sembolik olarak klasik bir Paris sokağı çizmiş ve üzerine bir müzisyen yerleştirmiştir. Yazıyla bağlantı sokak yoluyla kurulmuştur.

Baba Ben Eşcinselim...

Bir baba-oğul hikâyesi anlatılır. Baba artık iş gücü sahibi olmuş olan oğlunun neden hala evlenmeyi düşünmediğini merak eder ve aslında onu hiç tanımadığını anlar. Hâlbuki hayatı boyunca onu yönetmeye çalışmış, okuyacağı okula kadar her şeyine o karar vermişti. Bu yüzden baba, oğlunu tanımak için çabalamaya başladı. Oğlu bir gün babasının karşısına çıktı ve gerçek kimliğini gizlemekten vazgeçtiğini söyledi: "baba ben eşcinselim...". Yazar bunları anlattıktan sonra, bir günde baba olunamayacağını; özveri, emek ve sevgi gerektiğini söyler. Babalık evladının mutluluğunu önceleyip, onu olduğu gibi sevmektir, der.

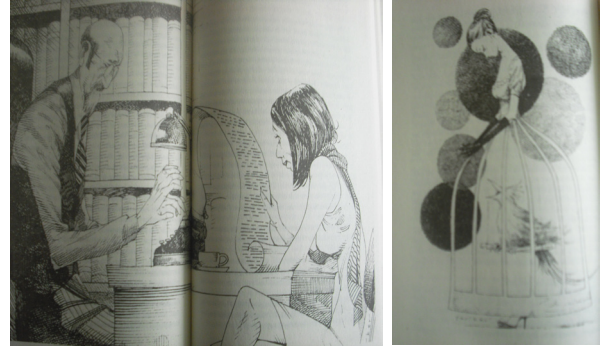
Denizin ortasında bir kayak: Moby Dick. Yaşam bir deniz ve baba-oğul bu denizde kendi maceralarını yaşamak için varlar. Babanın gölgeli yüzü, oğluna olan sevgisini kendisine bile belli edemediği halini yansıtır. Aynı kayıkta olmalarına rağmen sırtları birbirine dönük şekilde oturmaları birbirlerini tanımadıklarını gösteriyor. Baba-oğul balığa gitme klasiği tamamen görüntüdeki bir birlikteliği veriyor.

Kafesteki siyah kuş oğul içinde gizlediği, söyleyemediği ve bastırıldığı benliğidir. Çizimde, yazı adeta tekrar yazılmaktadır.

Yalnız Benim İçin Yaz...

Bir okurunun sitem dolu sorusu ve yazarın soruya verdiği cevap üzerine yazılmıştır. İlk romanı "Pinhan"dan itibaren takip eden sadık bir okuru, onu "Aşk" ile tanıyanlarla paylaşmak istemediğini ve ondan soğuduğunu söyler. Sadece onun yazarı olarak kalmasını ister. Yazar ise ona asıl bağı kitap ve okur arasında olduğunu yazı ile yazarın aynı olmadığını belirtir. Her okuyucunun okuması, eseri algılaması farklıdır. Bu yüzden her okur özel ve biriciktir, der.

Bir yazar ve daktilodan çıkan kâğıdı merakla okuyan bir kadın; yazıyı son derece açık ve net olarak özetliyor. Fakat değinmek istediğim nokta, şimdiki kadar görülen çizimlerdeki erkek hâkimiyetinin bu çizimde de mevcut olmasıdır. Bu, yazarın edebiyattaki erkek hâkimiyetine ısrarla karşı çıkması ile çelişmektedir. Çizer, çizimleri yaparken klasik yazar görüntüsünden yararlanarak tasvirin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmış fakat yazarla çelişmiştir.

Erkekler Kadınlardan Daha mı Komik?

Erkeklerin toplum içerisinde mizahi yönden daha baskın olduğundan yola çıkarak erkeklerin kadınlardan daha komik olup olmadığının cevabını arar. Kadınların ardı ardına espriler yapıp, kahkahalar attığı pek görülmemiş bir durumdur. Hâlbuki son derece başarılı mizah yazıları kaleme alır, kelime oyunları yapar ve zekice tespitlerde bulunurlar. Yazar bunları sıraladıktan sonra nedenlerini açıklamaya başlar. Kadınların toplum içerisinde hafife alınma korkusu, özel hayatlarında çok aktif olmalarını rağmen toplum içerisinde suskun ve sessiz olmaları, kadınların kendilerini ispatlamaya ihtiyaç duymamaları gibi sebepler sıralanır.

Çizimde başı önünde bir kadın. Çizer kadının kabarık eteğini aynı zamanda bir kafes olarak vermiştir. İçerisinde ise şen-şakrak şakıyan bir kuş bulunuyor. Kuş kadının içindeki mizah duygusunu temsil etmektedir. Fakat kafeste saklanmakta ve bastırılmaktadır.

Çok Okuyan mı Bilir?

İnternet kullanımının üst düzeylere çıktığı, sosyal paylaşım sitelerinin yoğun rağbet gördüğü günümüzde "çok okuyan mı bilir, çok gezen mi?" sorusunun içeriğini sorgular. Sorudaki bu ikilemi ise kendinde sentezleyen yazar okuyarak da gezmenin mümkün olduğunu belirtir. İnternet sitelerinin oluşturduğu sanal âlemden uzaklaşıp hayatı kitap gibi okumayı, bir kitabı hayat gibi yaşamayı tavsiye eder.

Çizimde yer alan ayın halleri değişimi sembolize eder. Dünya değişirken ise insan bunu farkında olmaz ve aynı kalır. Bu da emzikli çocukla gösterilir. Görülenin ya da okunanın anlaşılmasının önemli olduğu ise yakalanmış balıkla gösterilir.

Tesadüfler ki Tesadüf Değildir...

Bir anın bir ana benzemediği günümüzde, kimi zaman bizim dışımızda her şeyi ufacak görürken kimi zaman ise öyle hassaslaşıyoruz ki her şey bizi incitir oluyor. Bu çelişkilerin ise gün boyu devam ettiğini söyleyen yazar bu kargaşayı beş dakika da olsun durdurup sevdiğimiz birini yoğun olarak düşünmemizi ister. Sonunda mutlaka ondan bir işaret, bir mesaj geleceğine inanır. Bu bir tesadüf değildir, bu yaydığımız enerjinin bize dönüşüdür ve bundan dolayı değişim içten başlar, der.

Yazar her anın farklı bir ritminin olduğunu söyler ki çizim bu doğrultuda oluşturulmuştur. Dünyayı körüklü bir akordeon olarak görüp, bir müzisyenin eline verir. Hayat inişli ve çıkışlı bir müzik parçası gibidir ve her an farklıdır. Çizimle bu fikir pekiştirilir.

Kendi Eserini Yok Eden Adam

Büyük bir ilgiyle okunan, derin bir saygı duyulan ve tüm dünyayı kendine hayran bırakan bir adamdan bahsedilir: Kafka. Yazmayı çok seven Kafka hayatı boyunca yazdıklarını bir bir yakmıştır. Günümüze kalan eserleri ise vasiyetine rağmen yazdıklarını yok etmeye kıyamayan arkadaşı aracılığıyla bize ulaştır ve "Kafka, Kafka'ya rağmen yaşar".

Kafka'nın resmedildiği çizimde kendi eserini yakan adam olarak yer alıyor. Ellerinde tuttuğu yazıları yarıyor. Gölgesi ise yanmış ve ulaşılamayan eserleri gibi Kafka'nın aydınlanmamış bir yanı olarak yer alıyor.

Savaş Gibi Yaşanan Aşkılar

Savaş gibi yaşanan aşkılar vardır. Yazar bunlara örnek olarak ressam bir çift olan Diego Rivera ve Frida Kahlo'nun aşklarını anlatır. Tüm zıtlıklara, tüm karşı koymalara karşılık çift birbirlerine daha da bağlanırlar. Kadınla erkeği yazar ayrı ayrı tanıtır ve bu iki farklı insanın birlikteliğini hayretle bakar. Çünkü onların aşkına açıklama getirebilecek tek bir kelime bile edilemez ki zaten aşk sebepsiz olandır.

Çizimde Dioge ve Frida'nın resimleri yazıdaki betimlemelerle örtüşür. Çizimdeki sıradanlığı ise ressam olan bu çiftin betimlemelerinin çiftin fırçalarıyla birbirlerini meydana getirmeleri kırar. Çiftin birbirini ne denli tamamladığını da açıkça anlıyoruz.

Sentezler Mahallesi

Avrupa'nın herhangi bir yerinde bulunan bir Türk mahallesi anlatılır. Mahallede her şey bizden, her yer bizimdir. Burası, Türklere ait Türklere özgü her şeyin olduğu ve her rengin birbirine karıştığı bir mahalledir. Yazar ayrıca Avrupa'daki Türkler hakkında yeterli ve doğru bir araştırmanın yapılmadığını da belirtir.

Çizimde kilise haçlarının yükseldiği gökyüzünde Türk bayrağı yer alıyor. Nerede Türk varsa orası Türkiye şeklinde bir çıkarım yapabiliriz. Ayrıca dükkân önünde elinde tespihi, kulağının arkasında kalemi, öbür elinde çayıyla tipik bir Türk esnafına kadar tanıdık bir tablo yer alıyor. Tek fark ise yabancı bir ülkede olduklarını belirten kiliselerdir.

Edep

Edep kelimesinin güzelliğinden ve manasının kelimenin söyleyişinde nasıl hissedildiğinden bahseder. Edepli olmak ne demektir, edepli olmak nasıldır yazar bunları kendi değerlendirmesi ile anlatır. Diklenene diklendiğimizi ve edepli bir insan karşısında ise eğildiğimizi söyler.

Çizimde üç farklı adam yer almaktadır. Karşıdan gelen bir kuşa doğru üç farklı tavır takınılmıştır. Edepli bir insan karşısında nasıl eğiliyorsak; edepli bir insanda dünyadaki tüm varlıklara edeple yaklaşır ve değer verir. Kuş dahi olsa karşısında eğilir. Ortadaki adam tereddütlü bir şekilde eğilmiştir. En sondaki adam ise karşısındaki canlıyı umursamaz ve geçmesi için eğilmez. Takındığı tavır karşısında ise aynı karşılığı alacak ve kuş ona çarpacaktır.

Sonuç olarak baktığımızda Fırarperest'in içinde yer alan resimler, denemeler doğrultusunda oluşturulmuştur. Deneme yazıları ve ilgili çizimler birbiriyle bir bütünlük arz eder. Çizimler, yazının tamamını ya da yazı içinden seçilen bir bölümü konu edinir. Eser içerisindeki çizimler okuyucunun yazarı doğru anlamasını sağlar ve okuyucuya yol gösterir. Yazarın vurgulamak istediği, önemli gördüğü noktaların çizimle güçlendirilmesi yazıyı daha etkili kılar. Yazar da Fırarperest ile çizimlerin sağladığı bu yarardan son derece istifade etmiştir.

KAYNAKÇA

Andı, M. Fatih (1999), *Roman ve Hayat*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Özgül, M. Kayahan (1997), *Resmin Gölgesi Şiire Düştü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şafak, Elif (2010), *Fırarperest*, İstanbul: Doğan Kitap.